Grzyby i porosty

Grzyby wielkoowocnikowe

Grzyby wielkoowocnikowe (Macromycetes) to zbiorcza grupa grzybów wydzielona ze względów użytkowych na podstawie wielkości owocników, a nie pokrewieństwa ewolucyjnego. Zalicza się do niej gatunki, których owocniki lub ich skupiska mają rozmiar powyżej 2-5mm. Zdecydowaną większość grzybów wielkoowocnikowych stanowią grzyby podstawkowe (Basidiomycota). Jest ich prawie 5 krotnie więcej niż grzybów workowych (Ascomycota).

Biota grzybów wielkoowocnikowych województwa śląskiego zbadana jest fragmentarycznie, a liczba ponad 1300 taksonów stwierdzona dotychczas nie oddaje rzeczywistego bogactwa tej grupy. Rozpoznanie mykobioty w ujęciu fizycznogeograficznym jest zadowalające na terenie Kotliny Raciborskiej, Płaskowyżu Rybnickiego, Wyżyny Katowickiej oraz północnej części Wyżyny Częstochowskiej i zachodniej części Pogórza Śląskiego. Natomiast zdecydowanie niewystarczający jest stan zbadania górskiej części województwa śląskiego, zwłaszcza pasm górskich Beskidu Żywieckiego, Beskidu Małego oraz południowej części Beskidu Śląskiego, a także południowej części Wyżyny Częstochowskiej, Garbu Tarnogórskiego, Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej oraz rozległych kompleksów leśnych w obrębie Równiny Opolskiej.

Wśród odnotowanych dotychczas przedstawicieli grzybów wielkoowocnikowych ponad 25% stanowią taksony cenne przyrodniczo, do których zalicza się gatunki podlegające ochronie prawnej i gatunki zamieszczone na Czerwonej liście grzybów wielkoowocnikowych w Polsce[1] oraz gatunki o małej liczbie stanowisk w Polsce, jednak nie ujęte w powyższych wykazach. Ochronie gatunkowej podlega 49 gatunków grzybów wielkoowocnikowych odnotowanych w województwie, z czego 15 chronionych jest ściśle, a 34 – częściowo. Prawie 25% tej grupy grzybów stanowią taksony rzadkie i zagrożone w skali kraju: wymierające (kategoria E) – 89, narażone na wymieranie (kategoria V) – 72, rzadkie w skali kraju (kategoria R) – 145.

W granicach województwa występują grzyby niezwykle rzadkie w skali całej Polski, m.in. podlegające ochronie gatunkowej: borowik szatański, czareczka długotrzonowa, gąska pomarańczowa, kolczakówka piekąca, maślak trydencki, mleczaj żółtofioletowy, opieńka torfowiskowa, tęgoskór korzeniasty, wilgotnica czapeczkowata. Odnaleziono tu także gatunki nowe dla Polski – igłóweczkę słodkowonną, wilgotnicę żółtostopą, ziemiozorka brązowoparafizowego, pałecznicę orlicową.

Grzyby rozwijają się na różnych podłożach i zasiedlają różnorodne środowiska, zarówno te o charakterze naturalnym bądź półnaturalnym takie jak: lasy, łąki i pastwiska, zarośla, torfowiska, źródliska, murawy napiaskowe i kserotermiczne, jak i antropogeniczne, powstałe na skutek działalności człowieka, czyli: nasypy kolejowe, wyrobiska, hałdy pogórnicze i pohutnicze, nieużytki, parki miejskie, ogrody, cmentarze itp. Do siedlisk stosunkowo najsłabiej rozpoznanych pod względem mykologicznym należą obszary torfowisk, ciepłolubne murawy nawapienne i psammofilne, zbiorowiska okrajkowe i tereny źródliskowe.

Na terenie województwa śląskiego w wielu miejscach panują dogodne warunki klimatyczne i edaficzne do rozwoju grzybów podziemnych. Zaobserwowano tu 40 taksonów grzybów wytwarzających owocniki wyłącznie w glebie, przy czym najwięcej – 14 taksonów – z rodzaju trufla. Do szczególnie rzadkich i cennych przyrodniczo gatunków trufli należą: trufla letnia, trufla wgłębiona (gatunek objęty ochroną częściową), a także trufla zimowa.

Porosty

Porosty to liczna i bardzo różnorodna grupa grzybów obejmująca przedstawicieli gromady workowców, ale też gromady podstawczaków i tzw. grzybów niedoskonałych, odżywiających się poprzez wchodzenie w związek symbiotyczny z partnerem fotosyntezującym, nazywanym ogólnie glonem. Dzięki swojej specyficznej biologii porosty mają zdolność kolonizowania różnych środowisk. W zależności od podłoża, jakie zasiedlają porosty, tradycyjnie dzieli się na: naskalne (epilityczne), naziemne (epigeiczne) i nadrzewne (epifityczne). Wąskie i wyspecjalizowane grupy tworzą także gatunki porastające martwe drewno (epiksyliczne) oraz darenki mszaków (epibriofityczne).

Biota porostów województwa śląskiego należy do lepiej poznanych w skali kraju, jednak stopień jej zbadania w różnych częściach województwa jest nierównomierny. Najlepiej rozpoznana została do tej pory lichenobiota Wyżyny Wieluńskiej, Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, Wyżyny Śląskiej, Kotliny Oświęcimskiej, Pogórza Śląskiego, Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego, Beskidu Makowskiego i Beskidu Żywieckiego. Wciąż niewiele o niej wiadomo na obszarze centralnej i północno-zachodniej części regionu. Dotychczas z obszaru województwa śląskiego podano 762 taksony porostów, z czego 68 uważa się obecnie za wymarłe w regionie. Spośród aktualnie występujących taksonów 77 podlega ochronie gatunkowej, w tym 53 są chronione ściśle a 24 – częściowo.

Pod względem przyrodniczym województwo śląskie odznacza się dużym zróżnicowaniem siedlisk sprzyjających rozwojowi porostów o różnorodnych wymaganiach ekologicznych (wychodnie i odsłonięcia skał wapiennych, piaskowców, zlepieńców, łupków, beton i zaprawa cementowa murów i budynków, pomników, mostów, przepustów, urządzeń hydrotechnicznych; zróżnicowana szata roślinna lasów, stare drzewa przydrożne i śródpolne itp.). Niestety jest to również region silnie uprzemysłowiony i zurbanizowany, gdzie wciąż odnotowuje się lokalnie bardzo wysokie poziomy stężeń zanieczyszczeń gazowych i pyłowych, szczególnie niekorzystnie oddziałujących na tę grupę organizmów.

Współcześnie najpoważniejszymi zagrożeniami porostów w województwie śląskim są: zanieczyszczenia (powietrza, gleby, wody), gospodarka leśna, zmiany sposobu użytkowania terenu (np. wprowadzanie zabudowy, wycinanie drzew przydrożnych przy okazji modernizacji linii komunikacyjnych), działalność rolnicza (np. stosowanie nawozów i środków ochrony roślin, porzucanie wypasu). W ostatnich latach pojawiło się też nowe zagrożenie w postaci zmian klimatu.

Obecnie ponad 25% lichenobioty województwa stanowią gatunki regionalnie zagrożone, umieszczone na Czerwonej liście porostów województwa śląskiego[2]: 59 taksonów jest krytycznie zagrożonych (kategoria CR), 76 – zagrożonych wymieraniem (EN) a 79 – narażonych na wymieranie (kategoria V).

Porosty cechuje bardzo wysoka wrażliwość na najsubtelniejsze nawet zmiany w środowisku, zarówno te o charakterze naturalnym (np. zmiany warunków świetlnych lub wilgotnościowych), jak i spowodowane działalnością człowieka (wzrost poziomu stężeń skażeń). Dlatego często są traktowane i wykorzystywane jako organizmy wskaźnikowe – indykatory zmian jakości środowiska.

Źródła:

Parusel J. B. (red.) 2020. Przyroda żywa województwa śląskiego – stan poznania, ochrony i zagrożenia. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice, ss. 429 – dostęp online w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej

Czytaj więcej:

Parusel J. B. (red.) 2020. Przyroda żywa województwa śląskiego – stan poznania, ochrony i zagrożenia. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice – dostęp online w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej

Leśniański G. 2012. Czerwona lista porostów województwa śląskiego. [w:] J. B. Parusel (red.). Czerwone listy wybranych grup grzybów i roślin województwa śląskiego. Raporty Opinie 6.2: 33-71. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice – dostęp online w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej

[1] Wojewoda W., Ławrynowicz M. 2006. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. [w]: Mirek Z. i in. (red). Red list of plants and fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów Polski. s. 53-70. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków,

[2] Leśniański G. 2012. Czerwona lista porostów województwa śląskiego.[w:] J. B. Parusel (red.). Czerwone listy wybranych grup grzybów i roślin województwa śląskiego. Raporty Opinie 6.2: 33-71. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice

Załączniki

Przyroda żywa województwa śląskiego – stan poznania, ochrony i zagrożenia, 2020	PDF, 9.86 MB

Dodana: 26 marca 2025 14:21 Zmodyfikowana: 26 marca 2025 14:37